

*Абильдина Мархабат Қуатовна
С.Саттаров атындағы №57 мектеп-лицейі,
информатика пәні мұғалімі.
Сыздыкова Мадина Айтбековна
Ю.А.Гагарин атындағы орта мектебі,
технология пәні мұғалімі.*

ЗАМАН ТАЛАБЫ – АҚПАРАТТЫҚ САУАТТЫЛЫҚ

XXI ғасыр – ғылым мен техниканың дамыған кезеңі. Заман талабына сай қазіргі білім жүйесіндегі игі өзгерістер мен жаңалықтар соның нәтижесі. Бүгінгі білім беру үрдісінде жаңа ақпараттық технологияны пайдалану және оны мақсатты түрде жүзеге асыру – ақпараттық қоғам дәуірінің негізгі көзі.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау; оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру» - деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттері көрсетілген. Солардың бірі білім беруді ақпараттандыру барысында дидактикалық және оқыту құралы болып компьютер саналады. Сондықтан кез келген білім беру саласында мультимедиялық электрондық оқыту құралдары барлық пәндерді оқытуға пайдаланады. Осы ретте ақпараттық технологияны пайдаланудың тиімділігін ашып айтуға болады.

«Ақпараттық технология» деген терминді В. Глушков енгізді. Ол оған былай анықтама береді: «Ақпараттық технология дегеніміз — ақпаратты өңдеумен байланысты үрдістер». Сонда оқытуда ақпараттық технологиялар үнемі қолданылған деуге болады, себебі оқыту дегеніміз — ақпаратты оқытушыдан тәлімгерге немесе оқушыға жеткізу. В. Апатова, В. Глушковтың берген анықтамасын жоққа шығармай, оны нақтылай түседі: «Ақпараттық технология дегеніміз - ақпаратты өңдеу үрдісі арқылы жүзеге асатын құралдар мен әдістер жиынтығы». Д. Матрос «жаңа ақпараттық технология» ұғымын қарастыра отырып, кез келген әдістер немесе педагогикалық технологиялар ақпаратты тәлімгерлер, оқушылар меңгеру үшін қалай өңдеу және жеткізу керектігін суреттейді, яғни, оның анықтамасы бойынша, кез келген педагогикалық технология дегеніміз — бұл ақпараттық технология. Сонымен, ақпараттық технологияның не екенін қарастырдық. Енді білім беруде ақпараттық технологияны қалай қолданамыз, сол жайлы сөз қозғасақ. **Білім беруді ақпараттандыру дегеніміз** — білім беру саласының теориясы мен практикасына жаңа ақпараттық технологияны жан-жақты пайдалану және оқыту мен тәрбиелеудің психологиялық- педагогикалық мақсаттарын жүзеге асыратындай жағдайда оның мүмкіндіктерін қолдану процесі. Қазіргі таңда жаңа технологияның жетістіктері интерактивті тақта мен электрондық оқулыққа тоқталмастан бұрын, «ақпараттық технология» ұғымын қарастырып алған жөн [1,39].

Ақпараттық технологияны сабақта пайдалану оқыту процесінде кері байланысты қамтамасыз етуге, даралап оқытуды жүзеге асыруға, өзіндік жұмыстар ұйымдастыруға және оқушылардың білім деңгейін анықтауға өз үлесін қосады. Оқу процесіне еркін еніп, өз бетінше еркіндік алып, ой жүйесін толықтай пайдалануға ақпараттық технологиялардың тигізер пайдасы зор. Ақпараттық технологияны әрбір пән саласы өз қажетіне сәйкес дәрежеде қолдануына болады. Яғни, ақпараттық технологияларды тек информатика сабағында ғана қолданып қоймай, сонымен қатар оқылатын басқа пәндерде де өзінің қолдану аясын табуы өмір талабы болып отыр. Ақпараттық технологияларды қолдана отырып, оқушыларды жаттықтыруға, оқытуға және дамытуға жағдай жасай отырып, білімгердің білім сапасын арттыруға болады. Оқушының тез есте сақтау, тез оқу, сөйлемді ойда сақтаудағысын қалыптастыруға да АҚТ-ның тигізер пайдасы зор. Сондықтан заман талабына сәйкес, ақпараттық технологияларды тиімді пайдаланып, білім сапасын арттыру үшін ұстаздарға еңбек ету керек сияқты. Енді, ақпараттық технологияның мынадай тиімді жолдары мен жақтарына тоқтала кетейік.

«Активті экран» кешені білім үрдісінде қолданылатын ақпаратты көрсетуге және оны компьютермен басқаруға тағайындалған әмбебап интерактивтік жүйе болып табылады. Бағдарламалық-техникалық кешенді дидактикалық мақсатта пайдалану барысында олардың негізгі қызметі – жалпы ақпаратпен кәсіби біліктілікті жетілдіру бағытында қолданып, сонымен қатар бұл құралдың оқушылардың, ойлау және ойын қысқа және түсінікті түрде жеткізе білу қабілетін арттырып, өз ойларын жаңа технология құралдары көмегімен жүзеге асыруын қалыптастыруды қамтамасыз ете алатыны белгілі болды [2,82].

Бағдарламалық-техникалық кешеннің құрамына кіретін интерактивті тақтаны оқытушыға сабақты қызықты және динамикалық түрде мультимедиялық құралдар көмегімен оқушылардың қызығушылықтарын тудыратындай оқуға мүмкіндік беретін визуалды қор деп те атауға болады. Сабақты түсіндіру барысында мұғалім тақтаалдында тұрып, бір мезетте мәтіндік, аудио, бейне құжаттарды DVD, CD-ROM және Интернет ресурстарын қолдана алады. Бұл кезде мұғалім қосымшаны іске қосу, Web-түйін мазмұнын қарастыру, ақпарат сақтау, белгі жасау тышқанды ауыстыратын арнайы қалам арқылы жазулар жазу және т.б. әрекеттерді жеңіл орындай алады.

Интерактивті құралдарды сабаққа пайдаланғанда дидактикалық бірнеше мәселелерді шешуге көмектеседі:

- Пән бойынша базалық білімді меңгерту;
- Алған білімді жүйелеу;
- Өзін – өзі бақылау дағдыларын қалыптастыру;
- Жалпы оқуға деген ынтасын арттыру;
- Оқушыларға оқу материалдарымен өздігінен жұмыс істегенде әдістемелік көмек беру. Бұл технологияны оқу материалын хабарлау және оқушылардың ақпаратты меңгеруін ұйымдастыру арқылы, көзбен көру жадын іске қосқанда арта түсетін қабылдау мүмкіндіктерімен қамтамасыз ететін әдіс деп қарауға болады.

Оқушылардың көпшілігі естігенінің 5% және көргенінің 20% есте сақтайтыны белгілі. Аудио және видео ақпаратты бір мезгілде қолдану есте сақтауды 40-50% дейін арттырады. Сондықтан, естіген нәр семізден көрген нәр семіздің есте қалуы көбірек ықтимал. Мысалға ғаламторда көптеген материалдарды іздеуге болады, онда түрлі пәндерді оқыту бойынша сабақтардың толық кешендері бар. Бұл да ақпараттық технологияның тиімді жағын көрсетеді. Компьютерлер уақытты үнемдеуге, көрнекілік материалдарды тиімді пайдалануға жақсы көмек. Соның ішінде бейнефильмдер оқушылардың көру, есту сезімдеріне бірдей әсер етеді. Бұл жөнінде Я.А.Коменский былай деген: «Алтын ереже – бала сезім әсерлерін туғызып білдіргені жөн: көруге болатын нәрсені көрсет, естуге болатын нәрсені құлақ қойып тыңдасын, иісін иіскеп көрсін, дәмін татып көрсін, қолына ұстап нәрсенің қатты-жұмсақтығын байқасын».

Қай нәрселерді түрлі сезім мүшелері бірдей түсініп қабылдағаны жақсы». Сондай-ақ, сабақтарда бейне сабақтар оқушылардың іскерлігін дамыту үшін де қолданылады. Оқушылардың белсенділігін арттырып, өз бетінше жұмыс істеу қабілетін, ойын дамытуда бейнефильмдердің пайдасы зор [3,101].

Ақпараттық технологияның бізге ұсынып отырған тағы бір жетістігі бұл әрине мультимедиялық оқулығымыз - электрондық оқулық. Білім берудің кезкелген саласында танымдық белсенділікті арттырып, ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен жұмыс істеуге жағдай жасайтын – электрондық оқулық. Электрондық оқулықты пайдалану мұғалімнің ғылыми-әдістемелік потенциалын дамытып, оның сабақ үстіндегі еңбегін жеңілдетеді. Оқытудың әр сатысында компьютерлік тесттер арқылы оқушыны жекелейбақылауды, графикалық бейнелеу, мәтіндері түрінде, мультимедиялық, бейне және дыбыс бөлімдерінің бағдарламасы бойыншаалатын жаңалықтарды іске асыруға көп көмегін тигізеді. Электрондық оқулықтарды қарапайым оқулықтарға қарағанда пайдалану ыңғайлы және оларда өзін-өзі тексеру жүйесі бар. Осы электрондық оқулықтың артықшылығы болып табылады. Мұғалім үшін электрондық оқулық бұл күнбе-күн дамытылып тұратын ашық түрдегі әдістемелік жүйе, оны әрбір оқытушы өз педагогикалық тәжірибесіндегі материалдармен толықтыра отырып, ары қарай жетілдіре алады. Мазмұны қиындау бір үлкен тақырыптың бөліктерін өткенде қосымша бейнехабар және клиптер қажетті элемент болып табылады. Бейнеклиптер уақыт масштабын өзгертуге және көріністерді тез және жай түрде көрсетуге пайдалы. Электрондық оқулық таңдап алынған хабарды көшіруге мүмкіншілік 9 туғызады. Электрондық оқулық арқылы түрлі суреттер, видеокөріністер, дыбыс және музыка тыңдатып көрсетуге болады. Бұл әрине, мұғалімнің тақтаға жазып түсіндіргенінен әлдеқайда тиімді, әрі әсерлі. Меңгерілуі қиын сабақтарды компьютердің көмегімен оқушыларғаұғындырса, жаңа тақырыпқа деген баланың күштарлығы оянады [4,27].

Компьютерлер мен интерактивті тақта оқушылардың тілдік құзіреттілігін, шығармашылық потенциалын дамыту құралы ретінде пайдалану интеллектуалдық, эстететикалық және ақпараттық сауаттылығын арттыруға көмектеседі, ал көрнекі құрал ретінде пайдалану оқу-танымдық үрдіс

тиімділігін арттырады. Осы тұста, ақпараттандырылудың тағы бір пайдасына тоқталып өтуді жөн көріп отырмыз. Ақпараттандыру барысында жинақталған тәжірибелер, оқыту кезінде компьютерді пайдалану оқушыларды сезімдік түйсікпен байытатындығын, білімқұмарлыққа ынталандыратынын, іздену мен жаңалық ашуға талаптандыратындығын, олардың қадағалау, байқағыштық қабілеттерін дамытатындығын көрсетті. Оқыту процесінде компьютерді пайдалану оқушылардың қабілетінің дамуына әсерін тигізіп, талдаудың негізгі әрекеттері мен тәсілдерін игеруіне, оларды түрлендіре пайдалана алу қабілетінің қалыптасуына әсерін тигізеді. Сондай-ақ дұрыс және жүйелі ойлауға, дұрыс қорытынды жасауға мүмкіндік беретіндігі көрінуде.

Қазіргі заман мұғалімнен тек өз пәнінің терең білгірі болуы емес, тарихи танымдық, педагогикалық – психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Ол заман ағымына сәйкес білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу мен тәрбие ісіне еніп, оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты саналады. Әлемдік және отандық іс-тәжірибе көрсетіп отырғандай, қазіргі заманның кез-келген пән мұғалімі (оқытушысы) кем дегенде Microsoft office бағдарламаларын пайдаланады. Алайда, еліміздің барлық деңгейлік білім ошақтарына еніп жатқан ақпараттық және техникалық прогресс ұстаз-педагогтан ғаламтор желісін де тиімді пайдалануды, интерактивті технологияларды мейлінше меңгеруді талап етеді.

Біз бейбіт елде, мемлекеттік білімді жетілдіруге аса мән берген елде тұрамыз. Жалпы білім берудің мақсаты – терең білімнің, кәсіби дағдылардың негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі дамытуға адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдерді қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыруға, яғни жеке тұлғаны қалыптастыруға негізделген, ақпаратты технологияны терең меңгерген, жылдам өзгеріп жататын бүгінгі заманға лайықты, жаңашыл тұлғаны қалыптастыру.

Қазақстанның тәуелсіз мемлекет ретінде қалыптасуы орта білім беру жүйесінің дамуымен тығыз байланысты. Қай халықтың, қай ұлттың болсын толығып өсуіне, рухани әрі мәдени дамуына басты ықпал жасайтын тірегі де, түп қазығы да – мектеп. Мектептердің білім деңгейін көтеру және онда интерактивті құралдарды пайдалану арқылы оқу – тәрбие процесін тиісті деңгейге көтеру, мектеп ұстаздарының, басшыларының, педагогикалық ұжымның жүйелі басшылыққа алған бағыты деп есептейміз.

Осындай технологияның оқу үдерісіндегі практикалық маңыздылығымен қатар жанама мынадай тиімді жақтары бар екенін атап өткен жөн: қоғамдық-әлеуметтік қарым-қатынас үдерісі табысты өтеді, оқушылар өз ой-пікірлерін қысылмай, емін-еркін жеткізіп айта алады, берілген білімге, ақпарат-мәліметке қатысты қойылған сұрақтарға батыл жауап береді, білім беру-білім алу үдерісі көтеріңкі көңіл-күй жағдайында іске асырылады. Оқушы қазіргі ақпараттық технологияларға өзінің қатысы бар екенін сезініп, оны терең түйсініп, әріде жинақталған тәжірибесін ғаламтор желісін пайдалана отырып қашықтықтан білім алуға да ұтымды пайдаланады. Ақпараттық технологияның келешек

ұрпақтың жан-жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, еркін дамуына жол ашатын педагогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін де тигізер пайдасы аса мол.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бөрібаев Б., Балапанов Е. «Жаңа ақпараттық технологиялар», Алматы, 2003.
2. Мұхамбетжанова С.Т., Мелдебекова М.Т. Педагогтардың ақпараттық технологияларды қолдану бойынша құзырлылықтарын қалыптастыру әдістемесі. Алматы. ЖШС «ДайырБаспасы», 2010 ж.
3. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін ақпараттандыру., Алматы, РБАО, 2006.-114 б.